

ефективність корекційної роботи, підвищується рівень сформованості навичок читання та письма. В основній групі показники сформованості навички письма є вищими, ніж у групі порівняння: на 33% виріс показник високого рівня (в групі порівняння – 0%), на 67% впав показник низького рівня (в групі порівняння – на 33%).

Показники сформованості навички читання також є вищими в основній групі, ніж у групі порівняння: на 33% виріс показник високого рівня (в групі порівняння – на 17%), на 67% впав показник низького рівня (в групі порівняння – на 50%).

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, використання інтерактивних методів навчання на логопедичних заняттях з подолання порушень письма та читання є ефективним. Важливим є уявлення про писемну діяльність та письмо, групи причин, що призводять до порушень письма та читання у дітей, основні симптоми дислексії та дисграфії, врахування умов створення відповідного освітнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буштрук О. Інтерактивні методи навчання у початковій школі Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 38, том 1, 2021. С. 153-158
2. Грицуляк О. В., Сак І. В., Дяченко Л. В. Інтерактивні технології в логопедичній діагностиці та корекції: навчально-методичний посібник. К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2017.
3. Олійник І., Тищенко Л., Яценюк Л. До питання корекції дисграфії у дітей молодшого шкільного віку. Поради спеціаліста. 2022. № 3 (204). С.91-94.
4. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. нтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник. Київ, 2004. 192 с.
5. Пометун О. І., Пироженко Л. В.,

Біда О. А. Застосування інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів : методичний посібник для вчителів початкової школи. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 304 с.

6. Сак І. В. Інтерактивні технології в розвитку лексико-граматичного ладу мовлення дітей з порушеннями мовлення: монографія. К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2016.
7. Синьова Т. В., Дяченко Л. В., Іванова О. В. Ефективність використання інтерактивних технологій у корекції дисграфії у дітей. Дефектологія. 2022. № 2. С. 49-56.

УДК 376-056.264-

053.4:81'233:[615.851:7.07]

Ольга ПРИХОДЬКО

магістрантка спеціальності

016 Спеціальна освіта (Логопедія)

Сумський державний педагогічний

університет імені А. С. Макаренка

Катерина ЗЕЛІНСЬКА-ЛЮБЧЕНКО

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри логопедії

Сумський державний педагогічний

університет імені А. С. Макаренка

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗНМ ІІІ РІВНЯ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ

У статті розглядаються наукові погляди щодо методів та підходів до розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку методами арт-терапії. Запропоновано методики та вправи для розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку засобами арт-терапії.

Ключові слова: розвиток, зв'язне мовлення, діти старшого дошкільного віку, загальний недорозвиток мовлення, засоби арт-терапії.

The article discusses scientific views on methods and approaches to the development of coherent speech in preschool children using art therapy methods. Techniques and exercises for the development of coherent speech in children of older preschool age by means of art therapy are proposed.

Key words: development, coherent speech, children of older preschool age, general underdevelopment of speech, means of art therapy.

Постановка проблеми. Одним із головних завдань виховання й навчання дітей старшого дошкільного віку є розвиток зв'язного мовлення, адже дитина має навчитися будувати розповідь, тобто вміти описувати предмети, детально й захопливо розповідати про ту чи іншу подію чи явище. Сьогодні проблема розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку є надто актуальною, через тенденцію зростання кількості дітей, що мають порушення мовленнєвого розвитку. Арт-терапія – це один із напрямків терапії мистецтвом або терапії через творче самовираження. Зміст арт-терапії можна підібрати для будь-якого дошкільника, тобто у цієї методики багато напрямків. Практично кожна дитина може взяти участь в арт-терапевтичній роботі, яка не вимагає від неї якихось здібностей до того чи іншого виду мистецтва. Саме завдяки методам арттерапії є можливим вдосконалення зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних вчених внесок у розробку проблеми розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку було зроблено Ю. В. Богарчуком [1], В. А. Костенком [2] та багатьма іншими. Останнім часом у пошуках дієвих методів і прийомів для допомоги дітям із загальним

недорозвиненням мовлення науковці все більше уваги присвячують дослідженню технології арт-терапії як ефективного корекційно-розвивального засобу (К. О. Зелінська-Любченко, О. В. Ладижинська [3], З. П. Ленів, В. А. Литвиненко, Т. Л. Мірошніченко.).

Мета статті – висвітлити практичні аспекти розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ засобами арт-терапії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Високий рівень мовленнєвого розвитку є одним із головних критеріїв високорозвинутої мовної особистості, адже її інтелект реалізується в мовленні. Мовлення людини демонструє розвиток логічного мислення, розвинену інтуїцію, уяву, пам'ять і систему моральних цінностей. Термін «зв'язне мовлення» розглядається як міжпредметне поняття, що полягає в умінні висловлювати свої думки, використовуючи необхідні мовні засоби відповідно до мети мовлення. Зв'язним називають мовлення, яке організовується за законами логіки, граматики, композиції й являє собою єдине ціле.

Як відомо, Н. В. Погрібняк наводить таке визначення зв'язного мовлення: «Зв'язне мовлення – це відрізок мовлення, що має значну протяжність й членується на більш-менш (завершені) самостійні частини» [5]). В. А. Костенко, даючи визначення поняттю «зв'язного мовлення», зауважує, що в межах психолінгвістичного підходу зв'язне мовлення розглядається як складна ієрархічно організована мовленнєво-мисленнєва діяльність, продуктом якої є текст, що виступає в діалектичній єдності двох планів: внутрішнього, предметно-сміслового, і зовнішнього, формально-мовного [2, с. 175].

У свою чергу, Ю. В. Богачук акцентує увагу на тому, що одним із найважливіших завдань логопедичної роботи є формування зв'язного монологічного мовлення. На думку дослідника, своєчасний й цілеспрямований логопедичний вплив, використання сучасних технологій дозволить розвивати у дітей пізнавальні, творчі здібності, усі сторони психічної діяльності, що, у свою чергу, забезпечить їх успішне навчання й соціалізацію [1, с. 29].

Арт-терапія є напрямком у психотерапії та психологічній корекції, заснованим на застосуванні в терапії мистецтва й творчості. Метод арт-терапії в корекційній роботі дозволяє отримати позитивні результати, адже він забезпечує ефективне емоційне реагування та полегшує процес комунікації для замкнених, сором'язливих або слабо орієнтованих на спілкування дітей з обмеженими можливостями здоров'я. Мета арт-терапії не створювати об'єкти мистецтва, а працювати із власним Я, з внутрішнім світом людини. Вона фокусується не на результаті, а на процесі. Ось чому не обов'язково мати творчі навички, щоб вдатися до арт-терапії або стати педагогом-психологом, що впроваджує цю техніку у свою роботу [3, с. 85].

Арт-терапія – цінний інструмент при наданні психологічної допомоги дітям з різноманітними емоційними й поведінковими розладами, що мають порушення в розвитку. Із дитиною набагато легше встановити контакт через ігри та малюнки. Арт-терапію можна застосовувати навіть з дітьми або дорослими, які не здатні до мовного спілкування, – з тими, у кого наявні вроджені захворювання, органічні ураження мозку тощо [4, с. 27].

Діти з порушеннями мовлення мають труднощі в словесному описі власних переживань. Символічне мовлення малюнка дозволяє дитині висловити свої емоції, по-новому осмислити ситуацію і завдяки цьому проявити себе й більше дізнатися про себе й інших людей.

Практично кожна дитина може брати участь в арт-терапевтичній роботі, яка не вимагає від неї якихось особливих творчих здібностей. Крім того, продукти мистецтва є об'єктивним свідченням настроїв і думок дошкільника, що дозволяє використовувати їх як діагностику. Арт-терапія дає можливість пізнавати себе і навколишній світ. У більшості випадків арт-терапевтична робота викликає у дітей позитивні емоції, допомагає подолати пасивність й відсутність ініціативи, сформувати більш активну життєву позицію. «Побічним» продуктом терапії мистецтвом є задоволення, що виникає в результаті виявлення прихованих умінь та їх розвиток.

У рамках нашого кваліфікаційного дослідження ми застосовували практичні аспекти розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня засобами арт-терапії. Експериментальне дослідження проводилося на базі Ямненського закладу дошкільної освіти «Сонечко» Великописарівського району, Сумської області. В експерименті взяло участь 12 дітей п'яти років (5 дівчаток і 7 хлопчиків) із загальним недорозвитком мовлення III рівня.

Метою констатувального експерименту було дослідження рівня сформованості розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення III рівня. У перебігу

експерименту використовувалося декілька завдань.

Завдання 1. Переказ тексту знайомої казки. Текст твору дітям прочитувався двічі; перед повторним читанням дітям давалася настанова на складання переказу. При аналізі висловлювань особлива увага зверталася на повноту передачі змісту тексту, наявність смислових пропусків, а також наявність синтаксичного й смислових зв'язків між реченнями, частинами тексту тощо.

Завдання 2. Складання оповідання за серією сюжетних картинок. Для цього використовувалися серії картинок із детально представленим сюжетом. Перед дитиною в правильній послідовності розкладали картинку й давали час уважно їх роздивитися. Перед складанням оповідання за кожною картинкою було зроблено аналіз із поясненням значення окремих деталей зображеного. За допомогою навідних питань, за умови відчуття труднощів дитиною також застосовувалися жестові вказівки на необхідну картинку або конкретну деталь. Поряд із загальними критеріями оцінки бралися до уваги показники, які визначаються специфікою цього виду висловлю-

вання: відповідність смислового змісту оповідання зображеному на картинках.

Завдання 3. Складання тексту-опису. Дитині було запропоновано протягом декількох хвилин уважно розглянути казкових героїв, зображених на картинці, а потім скласти про неї оповідання за поданим планом у питальній формі: «Розкажи про цього казкового героя: як його називають в казці, який він за розміром, назви основні частини тіла, опиши їх; із чого він зроблений, в що одягнений, що на голові, опиши зачіску, волосся тощо».

Завдання 4. Продовження оповідання за поданим початком (з використанням картинки). Дитині показували картинку, на якій зображено головний епізод сюжетної дії оповідання. Після розбору змісту зображеного на картинці, дітям двічі прочитувався текст незавершеного оповідання, після чого пропонувалося придумати його продовження.

Кожне завдання оцінювалося окремо, після чого сумувалися бали за всі виконані завдання, тобто за серію, і підбивався загальний бал (таблиця 1).

Таблиця 1

Критерії оцінювання рівня виконання завдань

Рівень виконання завдання	Складання фраз за картинками із зображенням простих дій	Складання фраз-висловлювань
Високий (4 бали)	Відповідь на питання-завдання граматично правильно оформлена. Побудована фраза адекватна	Фраза складена з урахуванням предметного змісту всіх запропонованих картинок, граматично правильно оформлена
Середній (3 бали)	Адекватна за змістом фраза має один із перелічених недоліків: недостатньо інформативна; наявні помилки у вживанні словоформ; порушення нормативного порядку слів	Наявні окремі недоліки в побудові фрази, адекватної змісту й відповідної вірогідній предметній ситуації

Нижче середнього (2 бали)	Поєднання вказаних недоліків інформативності й лексико-граматичного структурування фрази при виконанні всіх варіантів завдання	Дитина складає адекватне за змістом висловлювання
Низький (1 бал)	Адекватна фраза-висловлювання складена за допомогою додаткового питання, що вказує на виконувану суб'єктом дії	Дитина не змогла скласти фразу-висловлювання із використанням всіх трьох картинок

У перебігу експерименту було виявлено, що високий рівень не показала жодна дитина; середній рівень – чотири дитини (30%), рівень нижче середнього – шість дітей (50%), низький – дві дитини (20%). Слід звернути увагу на те, що під час виконання попередніх трьох завдань був високий рівень (одна дитина – 10%) і не було виявлено низького рівня, що свідчить про те, що це завдання для дітей виявилось найскладнішим.

Під час спостереження за висловлюваннями дітей було виявлено, що діти не можуть визначити, як правильно використовувати прийменники, такі, як «на, під, в, із, над»; не бачать відмінностей між префіксами пре- і при-. Наприклад, вони плутаються в поняттях «підійшов – відійшов». Без допомоги не вміють висловити думку, дати розгорнуті,

повні відповіді на питання.

Середній показник склав двадцять слів. Критерієм слугувала кількість створених образів, щоб оцінити змістову сторону складених дітьми розповідей. В образ вливалися нові герої, які були значущі для сюжету, або предмети явища, які виконували дії. Лише у двох дітей не завжди були певні образи пов'язані із головним змістом або вони випадали із дії розповіді. У більшості дітей було зафіксовано порушення логіки оповіді, оскільки в розповіді стали повторюватися епізоди із почутого початку. Все це свідчить про невміння реалізувати свій задум в послідовному, зв'язному висловлюванні і в розв'язанні творчого завдання.

Порівняльний аналіз результатів у відсотковому співвідношенні за усіма завданнями окремо узагальнено й презентовано на рис. 1.

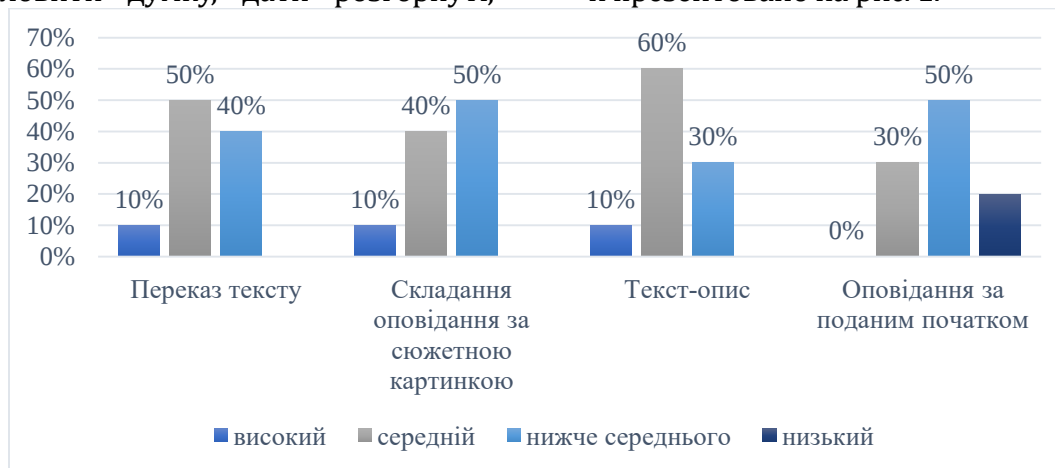

Рис. 1. Порівняльний аналіз результатів рівнів сформованості навичок зв'язного мовлення за кожним завданням окремо

Методика розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня засобами арт-терапії передбачала корекцію зв'язного мовлення через використання на логопедичних заняттях різноманітних технік і прийомів арт-терапії.

У корекційну методику увійшли

чотири напрямки арт-терапії: ізотерапія, імаготерапія, кінезітерапія й піскова терапія. У рамках нашого дослідження було проведено 16 занять протягом двох місяців. Заняття проводилися в другій половині дня протягом 25-30 хвилин. Зміст методики коротко представлено у вигляді таблиці 2.

Таблиця 2.

Зміст методики розвитку зв'язного мовлення у дітей із ЗНМ III рівня засобами арт-терапії

№ з/п	Напрямок арт-терапії	Засоби	Опис напрямків
1.	Ізотерапія (4 заняття)	Домальовування сюжетних картинок та складання на їх основі речень, оповідань, переказів; аплікація, кляксографія, малювання пальчиками з подальшим коментуванням своїх дій і сюжету.	Розвивати вміння будувати висловлювання за типом оповідання й переказу; формувати вміння правильно складати прості поширені речення; розвивати творчу уяву й мислення; розвивати графо-моторні й комунікативні навички.
2.	Кінезітерапія (4 заняття)	Кінезіологічні м'ячі, дошка-балансир, кінезіологічні мішечки. Передбачалося, що у ході виконання кінезіологічних вправ дитина має коментувати свої дії, а після вправи розповідати порядок дій та описувати свої враження. Також виконуючи вправи, дитина може відтворювати вірші, співати пісні, переказувати текст, тощо.	Сприяти розвитку загальної та дрібної моторики, координації рухів, уваги, пам'яті, мислення; сприяти розвитку вміння будувати висловлювання за типом оповідання.
3.	Піскова терапія (4 заняття)	Пісок, іграшки, вода, природні матеріали застосовувалися з метою створення сюжету в пісочниці. В подальшому велася робота за сюжетом.	Сприяти формуванню вміння зв'язного мовленнєвого висловлювання, давати повні цілісні відповіді на питання; розвивати творче мислення, уяву; розвивати слухову, зорову й моторну пам'ять; розвивати вміння будувати висловлювання за типом оповідання; формувати вміння зв'язно висловлюватися з використанням причинно-наслідкових мовленнєвих конструкцій; розвивати графо-моторні навички. Розвивати фонематичний слух, слухову увагу, пам'ять; розвивати дрібну моторику.

4.	Імаготерапія (4 заняття)	Пальчикові ляльки, казки, малюнки, мультфільми. Відбувалося програвання міні-вистав, сюжетів казок та оповідань. Також за допомогою імаготерапії ми програвали невеличкі сюжетні побутові моменти.	Сприяти розвитку і вдосконаленню зв'язного мовленнєвого висловлювання, вдосконалювати монологічну й діалогічну форми мовлення; розвивати пам'ять і увагу; розвивати творче мислення; розвивати комунікативні вміння й навички; розвивати виразність мовлення; розвивати навички самоконтролю за мовленням.
----	--------------------------	--	--

Після цього було проведено аналіз й узагальнення результатів розвитку зв'язного мовлення дітей на контрольному етапі. Результати презентовано на рис. 2.

За даними представленими на діаграмі видно, що загальний рівень сформованості навичок зв'язного мовлення у дітей має таке відсоткове співвідношення: високий рівень – 13%; середній – 58%; рівень нижче середнього – 29% дітей, низький рівень виявлено. З метою довести ефективність проведеної роботи подаємо порівняльні результати загального рівня розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненим мовленням мовлення III рівня на констатувальному й контрольному етапі.

Порівняльний аналіз результатів

презентує ефективність запропонованої нами методики.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Проведена робота з розвитку зв'язного мовлення сприяла позитивній динаміці. Низького рівня на контрольному етапі не виявлено; рівень нижче середнього зменшився на 13% (від 42% до 29%); середній рівень склав на контрольному етапі – 58%, що показує на позитивну динаміку розвитку на 13%; а високий рівень збільшився на 5 %. Отримані дані свідчать про те, що розроблена нами методика й проведена робота є ефективною. Це дає можливість стверджувати, що арт-терапія є одним із ефективних засобів корекції й допомагає досягти максимально можливого успіху в подоланні мовленнєвих труднощів у дітей старшого дошкільного віку.

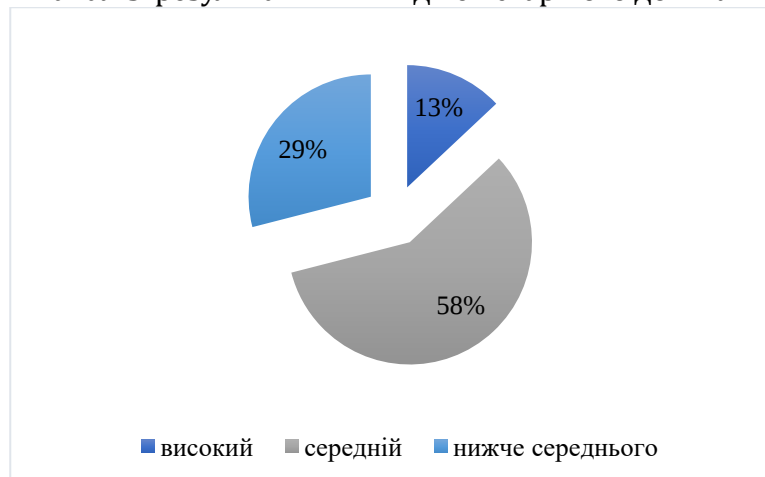

Рис. 2. Результати рівнів розвитку зв'язного мовлення на контрольному етапі

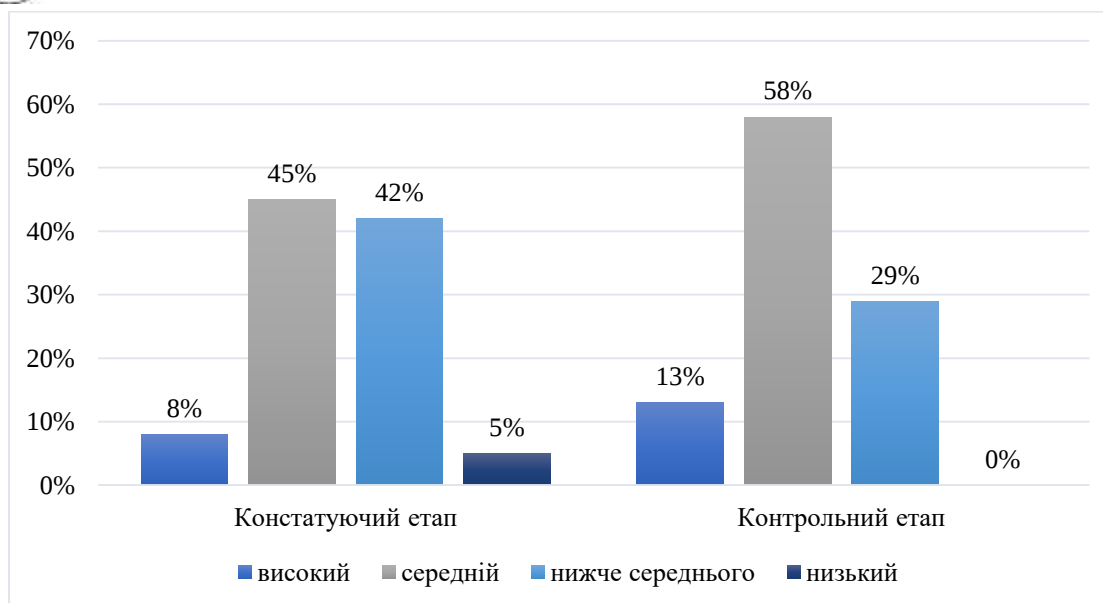

Рис. 3. Порівняльний аналіз результатів рівнів розвитку зв'язного мовлення дітей на констатувальному й контрольному етапах

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богачук Ю. В. Художня література як засіб розвитку мовлення у роботі з дошкільниками із загальним недорозвиненням мовлення. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені МП Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2016. № 31. С. 28-34.
2. Костенко В. А. Складання розповіді за сюжетною картиною як ефективний засіб розвитку зв'язного мовлення у роботі з дітьми старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня. Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти / за загальною редакцією Бойчука Ю.Д. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2020. С. 175-180.
3. Ладжинська О. В. Поняття «арт-терапія» в освітньому процесі. Ізотерапія, як складова арт-терапії в корекційній роботі з дошкільниками. Інноваційні технології в дошкільній освіті: Збірник наукових статей за матеріалами II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Переяслав-Хмельницький, 28-29 березня 2019 р. / за заг. ред. Л. О. Калмикової, Н. В. Гавриш. Переяслав-Хмельницький. ДВНЗ «Переяслав-
- Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди», 2019. С. 79-85.
4. Мірошніченко Т. Л. Запровадження арт-терапії в освітньо-виховний простір початкової школи: історико-методичний аспект. Педагогічні науки. 2012. № 3 С. 26-30.
5. Погрібняк Н. В. Розвиток зв'язного мовлення дітей дошкільного віку засобами творів живопису: теоретичний аспект. URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp12/pogribnjak.pdf (дата звернення: 21.10.2023).